TAYYİP ATMACA

"Asumanda bir hoş seda bırakabilirsek belki bize de 'şair' diyen çıkar"

***Muhittin Bulut konuşturdu**

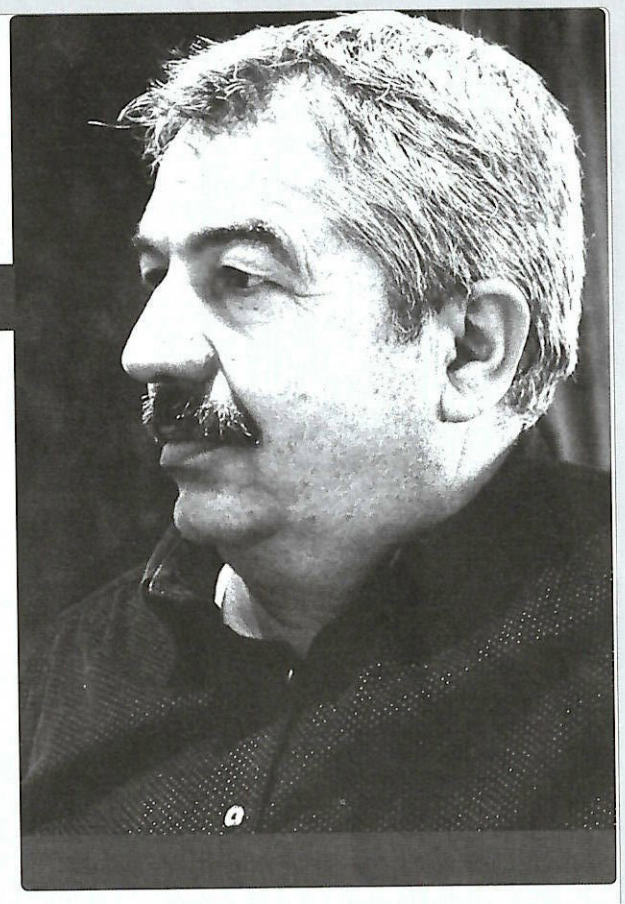

Hecenin ve ahengin ayak seslerini duyduğumuz şair Tayyib Atmaca, şairlerin ülkesinden, yani Maraş'tan şiir ve edebiyat dünyasında kendini var etmeyi bildi dersek yanlış bir cümle kurmuş olmayız. Bereketli topraklardan, kadim kültürden ve gelenekten beslenen bir iklimin de şairi sayılır bir yerde.

Yâr için başıma belaya saldım

Mecnun'dan Ferhat'dan nasibin aldım... diyecek kadar da şiirini kadim kültüre yaslamış, heceyi şiirlerinin ruhuna zerk etmeye çabalayan bir şair. Geçmiş zamanlarda Osmaniye'de Güneysu Kültür Sanat Edebiyat ve Kırağı şiir dergisinin yayın yönetmenliklerini yapan şairimiz; Eskişehir'de de Mustafa Özçelik ile birlikte Ardıç Kültür Sanat Edebiyat dergisini çıkardı. Şimdi de 32 sayıya ulaşan Hece Taşları Şiir dergisinin (edergi) yayın yönetmenliğini yapıyor.

Şiire dair, şaire dair sorgulamalar yaptık, şiirde mana ve ahenk, şiir-medeniyet, şiir-gelenek ilişkisini konuştuk kendisiyle.

Med Cezir Vakitler, Gece Vardiyası, Ebemkuşağının Altında, Eskişehrin Eskimeyen Yüzleri, Ucu Yanık Mektuplar deneme kitaplarınızın yanında; Hüzünlerin Düğünü, Külüngün Taşlara Çizdiği Nakış, Sarı Kitap, Bende Yanan Türkü Sende Sönüyor, Susarak Konuşsan Gözüm Dinlese, Döş Defteri, Uzun İnce Bir Türkü, Âşıklar Meclisi, Söz Açarı, şiir kitaplarınızdan sonra Temize Çekilmez Ömür Defteri isimli kitabınızla şiir yolculuğunu sürdürüyorsunuz. Evvela bu son şiir kitabınızla başlamak isterim sohbetimize. Bunca yaşanmışlığın ardından bir olgunluk dönemi eseri diyebilir miyiz Temize Çekilmez Ömür Defteri'ne?

Olup olmadığını bilemiyorum. Hangi kitaplarda hangi şiirler ya da hangi dizeler kalacak onu zaman gösterecek. Benim işim yazmak, geriye ne kalır orasını şiir severler takdir edeceklerdir.

Bu bağlamda bir şiirinizde de, "Benim işim yüremek/Kavuşmak yar ötesi" diye göndermede bulunuyorsunuz.

Evet, benim işim yürümek -yaklaşık kırk yıldır şiirin yollarındayım- bunu yazdığım şiirler için de düşünebilirsiniz, şiir yazmaya çalışıyorum iyi/kötü onu bizden sonraki zaman belirleyecektir. Asıl olan sevmektir kavuşmak başka mesele. Yani asıl olan sefere çıkmak, zafer Allah'ın takdiridir.

Müsaadenizle kitabın ortasından mevzuya girmek, şiiri kendine yol bilen, menzil bilen birisi olarak sormak isterim size: Şiir nedir, bizim neyimiz olur şiir? Alt alta dizilen her kelime yumağına şiir mi demeliyiz mesela?

Şiir, lafın içerisinden seçilen sözlerin sıkıştırılmış halidir. Şiir, söz kalabalığının yerine insanların daha rahat anlayacağı ve aklında kalabileceği şekilde sözün özetlenmesi, etki alanı geniş söz incileridir. Şiir, aynı zamanda az sözle çok söz anlatma sanatıdır. Söylediğiniz sözlerin/şiirlerin üzerinde yüzyıllar geçtikten sonra başkalarına dokunan bir yanı yoksa yazdıklarınız laf yığınından başka bir şey değildir. Hani Koca Yunus'un;

"Söz ola kese savaşı
Söz ola bitire başı
Söz ola ağılı aşı
Bal ile yağ ede bir söz"

Söyleyişi basit gibi görünen ama etki alanı geniş söz elması günümüze kadar gelmişse, o zaman sözü yerinde ve zamanında söylemek lazım. Daha doğrusu sözü ağzımızdan yetirmeden söylemememiz gerekmektedir.

Şair biraz arıya benzer, hangi çiçeklerden polen topladıysa balının kalitesini o çiçekler belirler.

Şiir bizi bize anlatan, sevincimizi paylaşarak çoğaltan, hüznümüzü paylaşarak azaltan insani ilişkilerimizi düzenleyen edep kurallarımızı belirleyen söz bedestenidir. Şair "ben buradayım" demez, şiir onun yerini belirler. Ona göre müşterisi olur. Şiir takım elbise ya da birbirine uyumlu renklerden oluşan elbise gibidir. Nasıl ki gömleğe papyon takıp, altına Adana Şalvarı, ayağa terlik giyerek dolaşmıyorsak, seçtiğimiz kelimelerde de aynı titizliği göstermek zorundayız. Bu uyum ve estetiği yakalamazsak "Dam başında saksağan/Vur beline kazmayı" şeklinde sözümona bir şiir çıkar ortaya.

Elbette şiir bir tanıma gelmeyecek, bir kalıba sığmayacak derinliktedir –ya da öyle olmalıdır-. Ve yine şiir denilen bu dünyanın geçmişten geleceğe uzanan o sarsılmaz köprüsünde temel dayanağı vardır, var olagelmiştir. Ne olmalıdır sizce bu köprünün ana ayakları/dayanakları?

Biz doğu medeniyetinin çocukları olarak aynı zamanda sözlü bir medeniyetin çocuklarıyız. Toylarda, şölenlerde, sohbetlerde, ağıtlarda, ninnilerde sözün özünü şiirlerle söylemişizdir. Yerinde ve zamanında bir söz söyleyebilmek için milyonlarca sözden topladığımız söz parçacıklarından aldığımız ilhamla kendi sözümüzü söyleriz. Ben bunun adına gelenekten beslenerek geleceğe seslenmek diyorum. Kendi köklerimizin en uzak damarlarına ulaşmadan yeni söz söylemenin konuşmasını yeni yeni öğrenen bir çocuğum cümleler kurmaya çalışmasından farkı yoktur. Edebiyat yolculuğuna çıkarken önümüzdeki harita geçmişten günümüze çizilmiş haritalar olmalı. Yola çıktığımızda bu haritadan haberimiz yoksa aklımız ve nefsimizin gösterdiği yolda yol alır gönlümüzün gitmek istediği yerlere gidemeyiz.

Şiirin medeniyetimizi inşa eden önemli unsurlardan olduğunu söylemiştiniz bir konuşmanızda. Bu meyanda şiir ve medeniyet, şiir ve gelenek üzerine ne söylemek istersiniz?

Şiir medeni toplumlarda insanların birbirlerinin kalplerine köprüler kurmayı amaçlayan anlatım biçimi olmuştur. Medeniyet kelimesi öyle birden bire doğmuş bir kelime değildir. Yüz yılların, bin yılların birikimi sonucu oluşan bir kültür birikimidir. Bu birikime ne kadar sahip çıkıyor, ne kadar muhafaza ederek bizden sonraki nesillere aktarabiliyorsak o kadar medeni, değilsek bedeviyiz. Günümüzde şehir kelimesinin yerine kullanılan kent kelimesi tam burada devreye giriyor. Kentte evler kibrit kutusu gibi birbirlerinin üzerine binmiş her apartman neredeyse bir köy büyüklüğünde ama bu koca köyde yaşayanlar maalesef karşı iki komşu bile birbirini tanımıyor. İşte bunun adı bedeviliktir. Bedeviliğin yaygın olduğu yerlerde de şair de şiir de bedevileşiyor. Kaba, çirkin, bencil kelimelerle yazılan şiirler de maalesef yüreğimize dokunmuyor.

Medeniyetin yıkılan burçlarını tamir etmek devleti yönetenlerin asli vazifesi olması gerekirken maalesef göz doyurmadan gönül doyurmaya zaman bulamıyorlar. Bundan dolayı da insani ilişkilerimiz zayıflıyor. Yani sözü şöyle özetleyeyim: Altımızda yer kayıyor, üstümüzde gök uçmak üzere.

Bundan dolayı da gelenekten beslenmeyen şair, geleceğe söz söyleyemiyor. Geleceğin kapılarını açmanın yolu geleneğin şifrelerini bilmekle olur. Günümüzde yaşı yetmişin üzerindeki şairlerin şiirlerinden bir tat alıyorsak bu tat onların geleneği bilmelerinden kaynaklanıyor.

Serbest şiirle hece şiirinin aslında birbirinden çok ayrı şeyler olmadığını söylüyor, kendi şiirinizi de serbest hece şiiri olarak tanımlıyorsunuz. Şiirde şekil ve biçim ne kadar önemlidir sizce? Çünkü sırf heceyle şiir yazmak adına kendini ve şiiri par(ç)alayan insanlar var da...

Manavdan ya da pazardan evimize aldığımız sebze ve meyvelerden nasıl ki her gün aynı yemek yapılmıyorsa, şairin de her yazdığı şiiri bir önceki şiiri gibi elbette olmamalı.

Evde yeni yetişen kıza, annesi daha önceden bir şey öğretmeden "al şu sebzelerden bir yemek yap" derse kızımızın muhtemelen bütün meyvelerden birer parça doğrayıp bir kazana koyar piştiğinden de size servis yapar. Afiyet olsun. İşte Hece şiirindeki o ses disiplinini, akışı, kolay söyleyişi, kafiyeyi, iç kafiyeyi vs. bilgilerden habersizse yazdığı şiir de bu yemekten farklı olmaz. Evet, şiirde şekil, biçim, önemli olabilir ama siz ne kadar gerçek şiirin koyaklarında yayıldıysanız sütünüz de o kadar o şiirden nasiplenir. Şiirin her türünü bilmeden şiir yazmaya çalışmak kendi arabanızdan başka bir arabayı sürmekten korkmanızla eş değerdir. Ya da tirşik pancarından börek yapmak gibi bir şeydir.

Neden artık bir Yunus, bir Karacaoğlan, bir Âşık Veysel, bir Necip Fazıl sesi tam olarak duyulmuyor mısralarımızda? Şiirde gelinen bu ses kısıklığının, bu ruh ve mana yoksunluğunun sebepleri ne ola ki?

Kadınlarımızın reklam malzemesi olduğu, edep kuralları dışına çıkarak vermiş oldukları pozlara "cesur poz" demeye başladığımızda zaten çoktan bedevileştik. Kadına duyduğumuz saygının içi boşaltıldı. Aşk kelimesi ▶

anlam kaymasına uğradı. Şimdi kafeteryada oturan gençlerin arasına varsanız ve:

"Aşk derdiyle hôşem el çek ilâcumdan tabîb
Kılma dermân kim helâküm zehri dermânundadur" deseniz, gençler ya içlerinden ya da yüzünüze karşı " ne diyor bu manyak yahu" derler. Ya da:

"Buluta yaslandım ışığı tuttum.
Seni hatırladım, seni unuttum
Kendimi kendime sordum dün gece" deseniz 'bu ne saçmalık, buluta yaslanıp ışığı tutacakmış sonda ha hatırlayıp unutacakmış' böyle şiir mi olurmuş derler.

Kavramların, kelimelerin, hayatın, insanlığın hızla içi boşaltılmaya başlandı. Maalesef insanlar insanı alınıp satılan bir meta haline getirdiler. İnsanın içindeki o insani erdemleri tamamen kazımak için var güçleriyle çalışıyorlar. Kalbi ve duygusu olmayan insan sadece heykelden ibaret değil, aynı zamanda potansiyel bir suç makinesidir.

İşte insanımızın içindeki o insani erdemleri tekrardan harekete geçirebilirsek insan yanımız ortaya çıkar, gönül penceremizin perdeleri aralanır bizden başka gönüllerin de olduğunun farkına varırız. İşte o zaman estetik sahibi insanları, gönlü ile oturup kalbi ile görenler çoğalır. O ruhun bedenlerimizi harekete geçirmesi için de devlet en az elli yıl sonrayı görebilecek milli eğitim politikası geliştirmeliyiz ki ondan sonra bahse konu kültür ve medeniyetimizin direklerini sağlamlaştıralım. İşte onsan sonra yeni Sezai Karakoç, Yetik Ozan, Abdurrahim Karakoç gibi gönül tellerimize dokunan şairler doğar.

Uzunca bir süre şiire, şiirin o kadim geleneğine yaslandınız dersek abartmış olmayız herhalde: Şiirler, şiir kitapları, şiir dergileri vs... Şiirin geldiği noktaya baktığınızda, -kendi şiir geçmişinizi, kat ettiğiniz yolu da hesaba katmanızı istiyorum- nasıl bir bakışla yeniden çizebiliriz sizce şiirin ölümsüz ve solmaz desenlerini?

Şiire ilk başladığımda tabiri caizse "kör görmez dürtüştürür, sağır duymaz yakıştırır" hesabı kendimi şiirini içinde buldum. İlk şiir kitabım Osmaniye Ticaret Lisesi son sınıftayken yayınlandı. Kitabım aynı yıl içinde tükendi. Dünya benim etrafımda dönüyor sandım. Kendime gelmem ve gerçek şiiri tanımak için yaklaşık on yıl boyunca şiir, deneme, hikâye, roman okudum. Keşke kafamı gözümü yararak şiiri tanımasam da çıraklık, kalfalık ustalık dönemim olsaydı. Kadim geleneğin köklerine ulaştığımda otuz yaşını bulmuştum. Keşke Osmanlıcayı öğrensem öncelikle divan şiirini tanısaydım. Divan şiirinin ölçü ve kalıplarını bilseydim. Fuzuli'den, Taşlıcalı Yahya Bey'den, Baki'den, Nedim'den şiirler ezberleseydim. Daha sonra halk şiirinin içine dalsaydım da ondan sonra günümüz şiirini yazsaydım diye hayıflanıp durdum kendi kendime. Özellikle liseyi bitirdiğim yıllarda beş yıllık bir plan yapmış olsaydım şuan yazmış olduğum şiirlerden daha farklı bir yerde olur, şiir üniversitesinin en başarılı talebelerinden olurdum.

Çıkarmış olduğum dergilere geline nasıl ki kendimi birden şiirin içinde bulduysam, birdenbire de dergilerin içinde buldum. Dergiler insanlara güzel dostluklar kazandırıyor ama insanın kendine ayıracağı zaman azalıyor. Dergi çıkaranlar biraz da elini taşın altına ilk uzatanlardır. Hala elim taşın altında. Elimi çıkardığım zaman hem yeniden okumalarım hem de yazmak isteyip yazamadıklarıma yoğunlaşmak isterim.

Oturulup şiir yazılmaz. Öncelikle uzun soluklu okumalar yapmak gerek. Ondan sonra okuduklarınızdan hafıza raflarınıza yerleştirdiğiniz kelimelerin yerlerini tanır, şiir yazarken aradığınız kelimeleri zorlanmadan seçerek şiir binanızı yaparsınız. Bu binanın dayanıklılığı ise üzerinde uzun yıllar geçtikten sonra ortaya çıkar. İşte eser sahibini ölümlü, eserini ölümsüz yapan da budur.

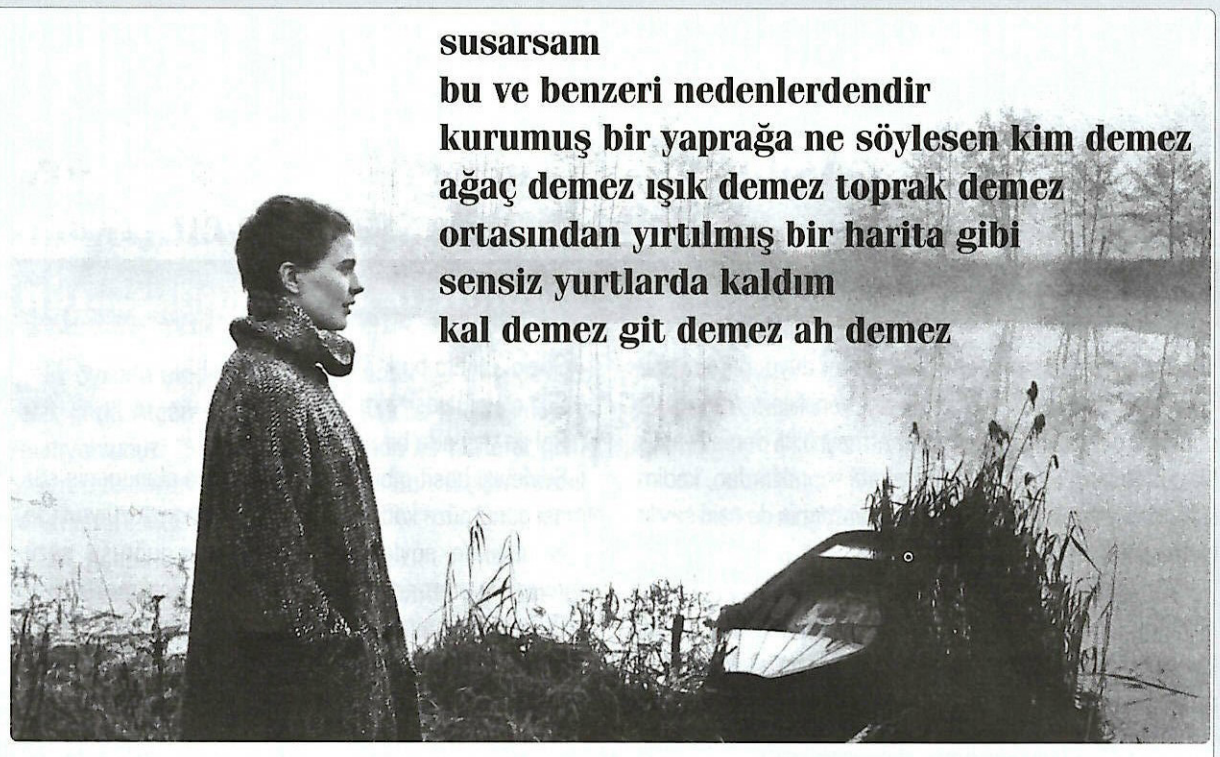

Ne zaman bir şairle karşılaşsam hep şu merakımı gidermek isterim: Şiir yazan, şiire emek veren bir insan ne zaman şair sayabilir/saymalı mesela kendini? Bir hevesle üç beş şiir yazmak mıdır bütün mesele?

Şiire yeni başlayan da, şiir yazmayı sürdüren de kendini şair olarak görmeye başladığı zaman zokayı gevelemeye, 'şair oldum' dediği zaman da zokayı yutmuş demektir. Kartvizitinde "şair-yazar" yazan hiçbir şair tanımadım bugüne kadar. Şiire ilk başladığım zaman kendimi şair sayıyordum ama artık saymıyorum. Şiir yazanı, şiiri hakkını vererek okuyan ve anlayanlar ancak şair sayar. Bunun için de zaman gerekir. Asumanda bir hoş seda bırakabilirsek belki bize de "şair" diyen çıkar. Sadece kendimi pişme evresinde görüyorum. Yanmaya ömrümüz yetecek mi bilmiyorum.

Bir önceki soruma şöyle devam etmek isterim: Son zamanlarda insanların kendini "şair" sayma meselesi malumunuzdur... Liseden kalma hevesle şiir yazan, şiir yazdığını sanan insanlar, bir de bunu kitaplaştırma yoluna gidiyor, sözüm ona kendini şair sayıyor. Bu yolun uzunca bir yol hazırlığı gerektirdiğini bilmeleri için neler söylersiniz?

Yıl ortalamasına vurduğumuz zaman neredeyse en az her güne bir şiir yarışması düşüyor, yüzlerce şiir siteleri, binlerce edebiyat dergileri var; ama nedense şiir kitaplarını basmaya talip yayınevleri yok. Herkes kendi şiirlerinin okunmasını/beğenilmesini istiyor, kendisi de kimsenin şiirini beğenmiyor. Herkes eline aldığı dergide tanıdık isimler varsa onları okuyor ya da kendi yazdığı varsa onu okuyor ondan sonra da dergiyi bir tarafa atıyor. Okullarda yazma/okuma yarışmaları düzenlenir ama öğretmenler bir şiirin nasıl okunacağını öğrencilerine anlatamazlar. Öğrenci şiiri düz bir metin gibi okur. Özellikle edebiyat öğretmenleri şiire iştiyaklı gençleri mutlaka iyi bildiği bir şairle ya kitap olarak ya da şahsen tanıştırmalıdır. İşte bu iştiyaklı genç için kapılar ondan sonra aralanabilir. İyi bir okuma döneminden sonra şiir egzersizleri yapmaya başlar. Üniversiteyi bitirdikten sonra da şiirlerini yayınlamaya başlar. Çok çetrefilli bir yol göstermiş gibi algılanabilirim ama maalesef üniversitenin kapısına varıp "ben geldim" deyip ondan sonra dört yıl haytalık yaptıktan sonra "diplomamı verin ben gidiyorum" demek arasında zaman işte bahse konu aradaki okuma zamanıdır. Ya da şöyle diyelim "ne kadar ekmek, o kadar köfte"

Sevgiden başka dost almam yanıma/ mısraınız dursun şuracıkta... Ve bunun üstüne sorayım: Şairde olması gereken "olmazsa olmaz" nedir sizce?

Aşktır. Bu kelinin içini doldurarak yaşadığınız hayat sizi sizden uzaklara götürür ve uzakları yakına getirir. Böylece insani erdemlerinizi kuşanarak hayatın tadından tuzundan haberiniz olur. O zaman biraz da yüreğiniz olur. İşte mesele de tam burada. Kalbinizi ve aklınızı bir terazinin iki kefesi gibi düşündüğünüzde hayatı ona göre tartarsınız.

Şiirinize baktığımızda şiiri öyle bir kalıba koymadığınızı, şekil-biçim yönünden zorlamadığınızı, mana ve ahengi alabildiğine önemsediğinizi (d)okuyabiliyoruz. Bunun sırrını tam olarak söyleyemezsiniz belki, ama bu yola çıkmış şiir emekçilerine, bu kapıyı çalmak için bekleyenlere kulağa küpe kabilinden bir şeyler duymak isteriz sizden son olarak.

Şiiri tanımaya başladığım günden bu güne şiir nasıl geldi ise öyle yazdım. Bazen serbest bazen ölçülü, bazen serbest hece, bazen de yanaşık hece şeklinde şiirler yazdım. Hatta âşık edebiyatının içine girerek âşıkların birbirleriyle deyişme/atışmaları gibi atışmalar yaptım. Kısacası sırtımı geleneğe yaslayarak hece şiirinin imkânlarından da faydalanıp hecedeki o ses akışını şiirlerime yedirmeye çalıştım. Yayımlamış olduğum şiir kitaplarında her ne kadar da farklı bir kitap formatıyla şiir okuyucusunun karşısına çıkmış gibi görünsem de şiirlerim geleneksel şiirin günümüzde yeniden yorumlanması şeklinde yazıldı. Bu tarz bir çalışma tamamen bana özgü bir çalışma oldu.

Serbest şiirler de yazdım ama sözümü hecenin imkânlarından faydalanarak söylemeye çalışıyorum. Bundan dolayı da henüz şiirim bir yere oturtulmuş değil. Serbest şiir yazanlar şiirimin heceye yatkın olduğunu, hece şiiri yazanlar ise serbest şiire yatkın olduğunu söylüyorlar. Her iki düşünce de kısmen doğru ama ben farklı bir şiir yazdığıma inanıyorum.

Belki şiirlerimle böyle bir açılım yakalamam serbest ve geleneksel şiiri daha yakından tanıyor olmam ve her iki türden de şiirler yazmamdan kaynaklanıyor olabilir. Hangi yaylanın çiçeklerinden polen topluyorsanız balınıza da ona göre kıymet biçerler.

Günümüzde geleneksel şiire "devri bitti" deseler de gelenek hiçbir zaman bitmeyecek. Günümüzde üzeri tozlarla kaplı, bir rüzgâr gelip o tozları uçuracak diye bekliyorum. Karacaoğlan, Yunus Emre, Erzurumlu Emrah, Âşık Şenlik, Abdurrahim Karakoç, Dilaver Cebeci, Niyazi Yıldırım Gençosmanoğlu, Necip Fazıl Kısakürek vb. bugün hala yaşıyor.